

красноармејцу на гроб

иначе ће се вртети уокруг без уласка и без изласка.

ужасна истина, и све три човечне истине. Друго: слобода. Реци, човек си, цар

си ума и воље, реци све што те узнемирује, у мисли, боли у души, шта ти је чежња, шта ти је ^асан. Најзад: људска правда, ^ачежња за људском правдом, процес којим се етима људска правда, борба за њу, као проблем људске правде. Има ли је, нема ли је? Је ли светска исто што и људска правда? Нема књижевности која на то одговара са толико силе, и на толико начина, као руска. Нема детаља у руској причи, нити карактера у роману, нити основне мисли, где се не би нашао ^амакар конач те сталне прекупације руске мисли и морала. Сликарство и скулптура знатно су ^услабији према страшно јакој руској књижевности; јер су слике и скулптурени ^ументи проблема, а књижевност и драмски приказ књижевности проблематика сама. Буне за људску правду иду у Русији давно и давно, са науком, са друштвеним борбама, са књижевношћу, ~~и~~ са политиком. Такозвани "политички" кривци ишли су у ~~у~~ Сибир због људске правде. Нив политичких криваца био је књижевник; сви знатајнији књижевници били су политички криви или сумњиви.

Лав Толстој волео је правду кроз светски морални закон, правду религиозног смисла, "отмшченије", одмазду, неумитност, обрачун где се за јединицу плаћа стотинама, где се ^утире ^уизравн^ује кроз тешке казне и катастрофе. Тај закон ^удејства ^устоји, и ради. Себична страст, обест човека ^уржа ^уведе у сигурну и апсолутну пропаст. Али људска правда је друга. ~~Друга је~~ Шта је, и у чему је? До данашњег дана није скроз преучена, није скроз доживљена, у најбољој суштини и облику остварена, ^{сваки од нас} иако се ^{промена} потресне и дирљиве. Још није постала човеку начело, обичај, сврха. Од свих књижевности руска се најистрајније носила с тим проблемом, ^{свакој књижевности} и носи се и данас, ^и носи се као са својим и са светским задатком. У овом лепом и богатом свету, који као да је саздан ради уметности, радости и лепоте, страшило је смрт. То страшило ублажује само сублимиран живот међу људима, односи који људе узајамно дижу, те је слатко у тим односима и живети и умрети. Сублимни карактер живота крије се у људској правди. Йудска правда, кад би настала, кад би је човек научио без муке волети и вршити, човек ~~кад~~ би се високо оплемењено, смрт би била само последње одрицање за неку узајамну људску радост. Достоевски је то обрађивао у дијалектици; Тургенев у поетским илустрацијама; Гогољ и Гончаров кроз герак

7 Где је то? Још је далеко. Велика руска књижевност

живност davala je ključ po ključ za to. Sovjetska književnost, kroz Gorkog, ~~koji~~
kroz Šelohova, ^{koji} je тих и мећан као његов Дон ⁷ дају и даваће у сразмери
ри свега раста и прогреса. Прост човек оданде носи те у души и у разговору.
~~Прости су и сироти~~ ^{Делазили су нам и} ~~Молотови~~ ^{асноармејци,} ~~људи,~~ ^{који су у близини становали,} ~~али не брата~~ ^{за време ослобо-}
~~Васан,~~ ^{бања} ~~Нейралга~~ ^{и ослобођења Београда.} ~~које.~~ ^{Као обично,} ~~и сироти,~~ ^{сви одједаред живо говоре јрдан}
~~и~~ ^{другог претичку.} Као млади кучићи који једни друге обарају и прескачу и не
знају да су и они обарени и прескочени. Један Кавказец, леп као уписан ~~у~~
пламенок и танконос, да му и стар човек позавиди, отео је реч. — Шта умрети
није страшно, ако ће неком од тога бити боље. Нас је смреро деце, сви људи,
војници, занатлије, и наш отац је умро као светац и као му је било што умира-
ње не траје дуже. Живео је за нас, и умирао за нас... Ето неки красноармејци
су умрли, и ви сте се ослободили, обрадовали, у сузума радости гушили и грлили
се с нама. Да ли би се иначе нашли и грлили! Сад ћемо скоро даље да опет ~~и~~
неки умру, а неки се ослободе и радују. — Ђути, Петре, ти нећеш умрети. ~~и~~
Како си леп, да ће се смрт у тебе загледати као и ~~у~~ Шура. — А ти тако много

лажеш, да те ни смрт неће штети. — А ти ... — Хе, чекај, стани! Ако сви останете живи, неће ослободити још толики свет који чека Црвену Армију. — Да, човек ~~не~~ живи за човека, и то је све. То отвара срца, куће, земље. Хеј, колико земаља ћемо ми сад још ослободити, колико мученика заробљеника извести из пакла, колико ћемо пријатеља стећи! — Да, преузима Кавказаци ми смо вам дошли као красноармејци из далеким крајева, па смо вам отели Београд од Немаца, па смо били ваши гости, па смо сад као и домаћини овде... Домаћини, наши гробови у Београду, и у другим варошима и селима. То је лепа људска правда, и доћи ће време...

— Ено Шура, Петре, дошло време да трчиш у кујну. — Како су јаки живи имају нагон живота и смрти. Свеједно шта разговарају, смеше се, намигују, смеју се грехотом, задирују своје другове и нас. Кад оду, празно је, тмамо је.

Звече, редовито, негде издалека чула се труба красноармејског трубача. Та труба, тај звук, не може се заборавити: кроз срж је ишло, живот надимало, човек је скакао на ноге и хтео некуда и некоме да трчи, да се јави, да пријене. Тра-ра-рааааа! Ти-ти-ти-ти, тра-раааааа! Ми узбуна, ни молитва, ни љубајка за утрућене и савиве. Него перуна, далеко, на све стране, тајанствено драга и разумљива. Ми смо ту. Људи, ми смо ратници, али код ~~ваши~~ куће наше је књига мира и правде. Људи, живите једни за друге, ~~држите~~ држите људску правду. Кад буде људске правде свугде, живећемо као деца, и умирати као свеци. Тра-ра-рааааа! Ти-ти-ти-ти, тра-рааааа!

Синдрова В. В.